

större sociala skillnader. Det var i stället härskare i en dansk variant av den socialantropologiska teoribildningens tidiga stat (*early state*) som kontrollerade ledungen och dess bönder. Senare under medeltiden var det kungarna och deras stat som ombildade ledungen till skatter som vilade på den jord som danska bönder brukade.

Rikke Malmros presenterar här viktiga och stimulerande bidrag till ledungens danska historia, liksom till förståelsen av det samhälle som denna ledning var med om att omvandla.

Göteborgs universitet

THOMAS LINDKVIST

Erik Carlquist, Peter C. Hogg & Zeth Alvered (utg.), *Erikskrönikan: En medeltida krönika i nysvensk version* (Lund: Nordic Academic Press 2019). 260 s.

Under de senaste årtiondena har intresset för Erikskrönikan varit i stigande. Sven-Bertil Janssons försiktiga modernisering av den fornsvenska texten, med kapitelindelning och ny versindelning, har sedan 1985 utkommit i flera upplagor. Flera utgåvor på främmande språk har publicerats; finska, franska och ryska. Där man förut källkritiskt diskuterade textens värde som historisk källa närmar man sig den nu med hjälp av begrepp i tiden: mentalitet, ideologiproduktion och maktlegitimering. På engelska utgavs texten år 2012 av bibliotekarierna och översättarna Erik Carlquist och Peter C. Hogg, tidigare verksamma vid Kungliga biblioteket respektive British Library. För att tillgodose såväl textens litterära kvalitet som historiska aspekter presenterades den i ett slags parallellutgåva, följande Janssons kapitel- och versindelning där verserna och en prosaöverföring åtföljdes kapitelvis.

Nu har Carlquist och Hogg utökat sin mission till att omfatta även det svenska språket. De har utifrån Janssons utgåva överfört den fornsvenska knyttelversen till en modern språkdräkt (s. 25–143) och nordisten Zeth Alvered har gjort en prosaversion som förtjänstfullt placerats separat i boken (s. 145–216). Historikern Thomas Småberg står för en orienterande inledning.

Krönikan sammanställdes sannolikt under 1320-talet. Dess syfte syns vara att förklara och legitimera den då minderårige kungen Magnus Erikssons rätt till den svenska kronan. På 4 543 versrader återges delar av de föregående hundra årens politiska spel och ränker. Den utgör en sammanhängande skildring från åtminstone 1200-talets mitt fram till den treåriga kungens kröning 1319. Krönikans originalhandskrift saknas, men åtskilliga avskrifter är bevarade. Texten utgavs första gången 1616 av Johannes Messenius. Den är skriven på knittel, en synbart enkel versform. Varje versrad har

tre eller fyra betonade stavelser och avslutas med rim eller assonans. I mitten av raden läggs ofta en paus, en cesur. Knitteln var rytmisk, suggererande och lättmemorerad. Eftersom den antika och medeltida tillägnelsen av litteratur utgick från högläsning, för sig själv eller för en grupp människor, var liknande versformer populära. I modern tid har knitteln fått en renässans då den är standard i åtskilliga rap-texter, något som kan illustreras genom att högt och rytmiskt läsa följande rader mot valfritt beat:

Folke jarl var en hederlig man,
den som styrde riket var han.
Så hövisk var han och så vis
att han fick mycket bifall
och pris.
(s. 31, kapitel 6:1–4)

f Olke jerl war en erliken man
rikesins forman tha war han
Han war swa höwelik dugande oc wiis
swa at alle men gaffuo honom
priiss
(Pippings utgåva, v. 231–234)

Intresset för texten har sedan Messenius i viss mån styrts av att nya utgåvor producerats. Den för modern forskning viktigaste är Rolf Pippings från 1921. I den med rättelser och tillägg utökade utgåvan från 1963 är samtliga läsararter från 19 bevarade handskrifter, daterade från mitten av 1400-talet till 1600-talets början, inarbetade i notapparaten. Den utgör tillsammans med hans magistrala *Kommentarer till Erikskrönikan* (1926) den jätte på vars axlar den moderna forskningen om verket ännu vilar. Dessa arbeten intensifierade ett intresse för texten hos den historiska forskningen som tog sig uttryck i form av skrifter, artiklar och debatter vilka sinade lagom till andra världskriget. Några ansatser att tillgängliggöra verket för en vidare publik gjordes också. Aron Rydfors överförde det till modern svenska och Gunnar Ahlberg gav 1928 ut *Den gamla krönikan om hertig Erik*, en fri modernisering för barn. Som läsefrukter är både Rydfors och Ahlberg av mindre intresse i dag; vad som var språkligt modernt på 1920-talet är inte modernt knappa hundra år senare.

Oavsett hur väl denna utgåva kommer att motstå tidens tand – svaret på den frågan åligger framtiden, inte mig, att avge – så är detta en bok som fyller ett tomrum. Dels generellt, då källutgåvor, som ovan antyds, ofta är forskningsgenererande i ordets bästa bemärkelse, dels för att Alvereds prosaversion under lång tid kommer att utgöra blivande historikers första kontakt med texten. Den återger samvetsgrant det innehållsliga på ett sätt som rustar studenten inför mötet med Pipping och hans kommentarer. I detta sammanhang kan man önska att utgivarna hade använt sig av Klemmings och Pippings löpande versnumrering i stället för Janssons som numrerar inom kapitlen. Det hade på ett naturligt sätt kopplat texten till den vetenskapliga standardutgåvan.

Några problem av personhistorisk art bör nämnas. Att kalla Folkungaättens kungagren för Bjälboätten (s. 220) är populärt i modern litteratur, men är av flera skäl inte att rekommendera. Folke jarl bör dessutom ha patronymikon Birgersson, ej Bengtsson som han har både i text och i personregister, då han sannolikt var son till jarlen Birger brosa. I förordet (s. 7) omnämns Bengt R. Jonssons författaridentifiering, den apokryfe Tyrgils Kristinasson, skapad av Jonsson genom en olycklig sammansmältning av skarakaniken Tyrgils och riddaren Tyrgils Klemetsson (Färla) till en person. Lämpligast hade kanske varit att förbigå författarfrågan med kommentaren att vi inte vet, framför att namnge en uppenbart fabricerad person!

Då Helvigs, Magnus Birgerssons drottning, dödsår är av viss betydelse för krönikans datering kan nämnas att det sätt på vilket hon nämns i presens eller futurum rimligtvis betyder att hon levde då versen skrevs:

Det godset ska höra henne till   thz gotz skal hon haffua mädhan gud vill
 så länge Gud i himlen vill   (v. 815 i Pippings utgåva)
 (s. 46, kapitel 19:25 f.)

I kommentaren till detta kapitel (s. 226) anges att då "Helvigs dödsår är okänt – uppgifterna varierar från 1323 till 1326 – kan detta inte användas för datering av avsnittet". Om detta kan sägas att Helvig nämns som levande i samtida material ännu vårvintern 1324 och en annalnotis fastslår att hon avled detta år. Har uppgiften inte varit bekant eller ansetts tvivelaktig? Nämnas kan att dödsåret 1324 godtagits i *Svenskt biografiskt lexikon* av Hans Gillingstam i artikeln om Helvig och av Herman Schück i den om kung Magnus Birgersson. Åtminstone detta avsnitt av kröniketexten bör alltså ha författats senast 1324, något som inte ofta uppmärksammas av dem som velat ge krönikan en senare datering.

Med detta sagt pryder boken definitivt sin plats i bokhyllan hos en historieintresserad allmänhet, men även hos forskaren – då självklart stående bredvid Pippings utgåva och hans kommentarer.

Riksarkivet

ROGER AXELSSON

Åke Möller, *Mariestads historia: Förhistorien och tillkomst* (Stockholm: Carlssons 2019). 432 s.

Åke Möller har skrivit en över 400 sidor lång historia över Mariestad som täcker stadens förhistoria och de första 20 åren in i stadens så att säga egent-